

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Башкортостан

Муниципальное казенное учреждение

Салаватский районный отдел образования

Муниципальное общеобразовательное учреждение

средняя общеобразовательная школа с. Алькино

муниципального района Салаватский район

Республики Башкортостан

РАССМОТРЕНО

Руководитель ШМО



Ямалетдинова Г.Д.
Протокол №1 от «28» 08
2024 г.

СОГЛАСОВАНО

Зам директора по УВР



Закирова Л.Ф.
Протокол №1 от «28» 08
2024 г.

УТВЕРЖДЕНО

Директор



Ахметуллина Г.А.
Приказ №206 от «28» 08
2024 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

(ID 6258793)

учебного предмета Родной (башкирский) язык

для обучающихся 3 классов

с. Алькино 2024

Аңлатмалы языу

”Башкорт теле” укыу предметының йөкмәткеһе

1. *Фонетика һәм орфоэпия.* Өндәр һәм хәрәфтәр. Өндәрҙең һузынҡыларға һәм тартынҡыларға бүленеше. Калын һәм нәзек һузынҡылар. Яңғырау һәм һаңғырау тартынҡылар. Һүзҙәрҙә тартынҡыларҙың сиратлашыуы (*китап-китабы, калак-калағы*). Һүзҙәргә фонетик анализ.

2. *Һүз составы.* Һүз составы (тамыр һәм ялғаузар). Тамырзаш Һүзҙәр. Уларҙың тамыры. Яһаусы һәм үзгәртеүсә ялғаузар. Һүзъяһалыш. Кушма Һүзҙәр. Кушылып язылыусы кушма Һүзҙәр. Кабатлау юлы менән йәки парлап яһалған кушма Һүзҙәр. Кушма Һүзҙәрҙең дөрөс язылышы. Кушма Һүзҙәрҙә калын(ъ) һәм нәзек (ь) айырыу билдәләренәң язылышы. Һүзҙәргә составы буйынса анализ. Һүз төзөлөшө. Һүзҙең тамыры. Тамыр нигеҙле Һүзҙәр. Һүз нигеҙе тураһында төшөнсә. Яһалма һәм кушма Һүзҙәр. Ялғаузар.

3. *Орфография һәм пунктуация.* Ялғаузарҙың дөрөс язылышы. Ялғау кушылғанда бер иш тартынҡыларҙың килеп сығышы. Тамыр Һүзҙәрҙәге о-ө, ы-е хәрәфтәренәң ялғау кушканда ла һаҡланыуы. О-ө, ы-е хәрәфтәренәң тамыр Һүзҙәрҙә язылмау осрактары (*тупрак, япрак*) . Нәзеклек билдәһенә бөткән Һүзҙәрҙә ялғаузарҙың язылышы.

4. *Морфология.* Үз аллы Һүз төркөмдәре. Ярзамсы Һүзҙәр. Предмет атамаһы. Һөйләмдә кулланыу. Исемдәң һораузары. Яңғызлыҡ исемдәр. Кешенәң исем-фамилияһының, хайуан кушаматтарының, ер-һыу атамаларының, китап һәм гәзит-журналдарҙың исемдәренәң зур хәрәф менән язылышы.

Билдәне белдергән Һүзҙәр. Уларҙың исем алдынан килеүе, телмәрҙәге әһәмиәте.

Хәрәкәттә белдереүсә Һүзҙәр. Һөйләмдә уларҙы таныу, дөрөс һорау куйыу. Был Һүзҙәрҙең Һөйләмдә хәбәр ролен үтәүе.

Ярзамсы Һүзҙәр. Ярзамсы Һүзҙәрҙең дөрөс язылышы.

5. *Синтаксис.* Һүзҙәрҙе, Һүзбәйләнештәрҙе, Һөйләмдәрҙе таныу, уларҙың окшаш һәм айырмалы яктары. Һөйләмдә Һүзбәйләнештәргә таркатыу. Һөйләмдә Һүзҙәр тәртибе. Һөйләү максатына карап, Һөйләмдә өс төргә бүлеү: хәбәр, һорау, өндәү. Һөйләмдәң баш һәм эйәрсән киҫәктәре. Һөйләмдәң тиң киҫәктәре. Һөйләмгә синтаксик анализ.

6. *Лексика.* Һүзҙәрҙең лексик һәм грамматик мәғәнәһе. Тура һәм күсмә мәғәнәле Һүзҙәр. Синонимдар, антонимдар, омонимдар. Нығынған Һүзбәйләнештәрҙең мәғәнәһен аңлатыу, улар менән Һөйләмдәр төзөү.

7. *Телмәр һәм уның төрҙәре.* Һөйләү телмәре. Диалог. Өңгәмәһе менән диалог короу. Аралашыу осталығы (логик эзмә-эзлелек һәм тасуирлыҡ). Эске телмәр.

Хикәйә. Әкиәт. Шиғыр. Текстты логик яктан тамамланған өлөштәргә бүлеү. Уларға исем кушыу (план). Абзац. Кызыл юл. Бәләкәй күләмле хикәйәләр (текст) ижад итеү. Текска карата кыска баһалама языу. Әкиәт. Әкиәт ижад итеү. Шиғыр төзөлөшөн өйрәнеү. Шиғырҙы күсереп языу үҙенсәлектәре.

8.Телмәр үстереү.Телмәр мәзәниәте.Темаға ярашлы тәбиғәт күренештәре,тормош-көнкүреш,кызыклы хәлдәр тураһында кыска текст төзөү.

Текска план төзөү.Текстың өлөштәре һәм һөйләмдәр араһында мәғәнәүи бәйләнеш булдырыу.Текстың темаһы,төзөлөшө(инеш,төп өлөш,йомғаҡлау).

Өзәр йәки коллектив төзөлгән план буйынса текст төзөү.Тәкдим ителгән текст буйынса изложение языу.Хикәйә һәм инша языу.Әкиәт төзөү.

Планлаштырылған һөҙөмтәләр

Башкорт телен өйрәнеү һөҙөмтәһенең бер йүнәлеше булып башланғыс класс укыусылары тарафынан рухи киммәттәрҙең системаһын төшөнөү һәм үزلәштереү тора. Башланғыс кластарҙа әсә теле дәрестәрәндә түбәндәге рухи киммәттәргә игтибар бүлеү мотлаҡ.

Шәхси сифаттарҙы үстерергә:

- башкорт теленең матурлығын һәм тасуирилығын тоя белеү,телде ихтирам итеү;
- үз телендә камиллаштырырға ынтылыу;
- тыуған еренә,халкыңа һәм мәзәниәтенә ихтирамлы булыу;
- белем алыу менән кызыкһыныу,укыуға ихтыяжлы булыу.

Предмет буйынса белем алырға:

- һүҙҙәрҙе мәғәнәһе буйынса төркөмләргә. Тейешле һорауын куйырға. . Предмет атамаһы,хәрәкәтен,билдәһен белдереүсә һәм ярзамсы һүҙҙәр тураһында һөйләргә һәм язма телмәрҙә урынлы кулланырға;

-өндәр һәм хәрәфтәрҙе,калын һәм нәзек һузынҡыларҙы,яңғырау һәм һаңғырау тартынҡыларҙы айырыу,фонетик анализ яһау;

-кушма һүҙҙәрҙе,кушма һүҙҙәрҙә калын һәм нәзек айырыу билдәләрен билдәләү,ялғауҙарҙы,нәзеклек билдәһенә бөткән һүҙҙәрҙә ялғауҙарҙы,куш тартынҡыларҙы,тамыр һүҙҙәрҙәге о-ө,ы-е хәрәфтәренә ялғау кушҡанда ла һаҡлану һәм язылмау осрактарын белеү һәм дөрөс языу;

-исемдәрҙе,кылымдарҙы,сифаттарҙы,ярзамсы һүҙҙәрҙе таныу һәм программа кимәлендә морфологик анализ эшләү;

-һүҙҙәрҙе,һүҙбәйләнештәрҙе, һөйләмдәрҙе айырыу, һөйләмдә һүҙбәйләнештәргә таркатыу;

-һөйләм максатына карап,һөйләмдә 3 төргә бүлеү һәм тейешле тыныш билдәләрен куйыу;

-һөйләмдең баш һәм әйәрсән киҫәктәрен белеү;

- тиң киҫәктәрен күреү теркәүестәр булмаған осраҡта тыныш билдәләрен куйыу;

-һүҙҙәрҙең лексик һәм грамматик мәғәнәһен айыра белеү,тура һәм күсмә мәғәнәле һүҙҙәрҙе,синоним,антоним,омонимдарҙы белеү һәм телмәрҙә кулланыу;

-нығынған һүҙбәйләнештәрҙең мәғәнәһен аңлатыу,уларҙы телмәрҙә кулланыу;

- дәреслектән нәфис әзәбиәттә укыу(хикәйә,әкиәт,шиғыр).Тексты логик яктан тамамлаган өлөштәргә бүлөү.Уларға исем кушыу(план төзөү);
- тәкдим ителгән текст буйынса ентәкле изложение языу.

Универсаль укыу эш төрзәрен үзләштерергә:

- үз аллы укыу, мәғлүмәттә эзләү күнекмәләре булдырырға; тикшеренү-эзләнү эшен планлаштырырға; парлап, төркөмләп, команда менән эшләргә;
- алган мәғлүмәттә кағызға теркәргә;
- укыу материалын тикшерергә, анализларға, һығымта яһарға;
- мәзәниле аралашыу этикетына өйрәнергә: әңгәмәсене тыңларға, хупларға,үз фекерендә кыска һәм аңлайышлы итеп еткерергә, уны яклай белергә.

Изгелек киммәте – үзендә һанап бөтөргөһөз бәйләнештәрзән торған донъяның бер өлөшө итеп тойоу, кешеләрзән тел ярзамында бер- береһе менән бәйләнеше эзәпләлектә таныуға нигезләнүен аңлата.

Аралашыу киммәте – аралашыузы йәмғиәттән, мәзаниәттән әһәмиәтле бер өлөшө итеп таныу.

Матурлык киммәте – башкорт теленән матур, яғымлы халык байлығы булыуын аңлап үзләштерү.

Хезмәт һәм ижад киммәте – хезмәт кешелек йәшәйешенән төп шарты, халәте булыуын кабул итеү. Хезмәткә һөйөү тәрбиәләүзә укыу эшмәкәрлегенән әһәмиәте зур.Укыу шмәкәрлеге барышында ойошканлыкка, үзаллылыкка, яуаплылыкка, хезмәттәһөйөргә өйрәнергә мөмкин икәнлеген аңлау.

Илһөйәрлек киммәте – үз телендә һәм халкыңды хөрмәт итеү, халыктың йолаларын, ғорөф- хәзәттәрен өйрәнү, ғаилә, ил алдында бәләкәйзән үк яуаплы булыузы тойоп үсәү.

Кешелеклелек киммәте – үзән һәм башкалар өсөн яуаплылык тойоп үсәү, кешенән йәшәү урыны булған тәбиғәттә һаклау кәрәклеген аңлау.

Метапредмет кимәле.

Ойоштороу эшмәкәрлеге:

- укытыусы ярзамында эшмәкәрлек максатын билдәләү;
- дәрестә эш барышын һөйләп барыу;
- дәрәслек материалы менән эшләү барышында уйзы, фаразды әйтеү;
- укытыусы тәкдим иткән план буйынса эшләү;
- коллектив төзөлгән план буйынса эшләү;

Танып белеү эшмәкәрлеге:

- дәрәслектән, матур языу өлгөләренән айышына төшөнөү;
- дәрәслектән, текстан, иллюстрацияларзан һорауға яуап табыу;
- бергәләп йәки үз аллы башкарған эш буйынса һығымта яһай белеү;
- зур булмаған текстың йөкмәткеһен һөйләү.

Аралашыу эшмәкәрлеге:

- фекерендә телдән формалаштырыу;
- кеше телмәрен тыңлау һәм аңлау;

- тыңлай белеүзең уңышлы аралашыуға шарт булыуын үзләштереү;
- тексты тасуири укыу һәм йөкмәткеһен һөйләү;
- укытыусы һәм класташтар менән берлектә тәртип кағизэләре һәм уларҙы үтәү тураһында килешеү.

Предмет үзләштереү кимәле.

- тексты һөйләмдәр тезмәһенә айыра белеү;
- бөтөн һүззәр менән аңлы, дөрөс укыу;
- тексты ентекле һөйләй белеү;
- хикәйә төзөү;
- һүззең өндәрен атау, ижеккә бүлеү, өндәр һәм хәрефтәр һанын билдәләү, дөрөс баһым куйыу, хәреф- өн анализы яһау;
- һөйләмде, кешенең исемен һәм фамилияһын баш хәреф менән языу;
- һөйләм аҙағында тейешле тыныш билдәләрен языу;
- баһма тексты күсереп языу, һүззәрҙе ,зур булмаған һөйләмдәрҙе диктант итеп языу;
- тамырҙаш һүззәрҙең тамырын табыу.

Башкорт теленә өйрәтеү программаһының төп принциптары.

1. Һәр баланың шәхси үзсәнлектәрен иҫәпкә алыу.

Икенсе быуын хөкүмәт стандарттарының талаптарына ярашлы шәхси предмет һәм метапредмет өлкәһендәге үсеште төрлө кимәлдәге эштәр менән тәьмин итеү бурысы тора.

2. Фәнни–теоретик белем биреү.

Телде өйрәнеүҙе төп фәнни-теоретик төшөнсәләрҙе үзләштереүгә нигеҙләнеп короу.

3. Һәр баланы төрлө яклап өзлөкһөз үстереү.

4. Башкорт телен заманса аралашыу коралы итеп кулланыу.

5. Баланың психик һәм физик һаулығын һаклау.

Дөйөм белем биреү буйынса икенсе быуын хөкүмәт стандарттары укыусылар һәм

Укытыусылар алдына түбәндәге талаптарҙы һәм бурыстарҙы куя :

1). Укыусыны укыу,белем алыу эшмәкәрлегенә өйрәтеү, фекерләү, акыл-аң кеүәһен үстереү; үзен уратып алған һәр нәмәгә үз баһаһы булған шәхес итеп үстереү.

Ғалимдар раһлауынса, белем алыуға кызыкһыныу уятыусы һәм этәргес көс булып дәрестә проблемалы укытыу тора.

Укыусы дәрестә тыңлаусы ғына түгел, ә фекерләүсә,эзләүсә,белем алыусы. Шуға күрә

«укытыусы - укыусы»һәм«укыусы - укыусы»мөнәсәбәттәрен дөрөс ойоштороу кәрәк.

2). Башкорт балаларының күбе укырға үз телендә һөйләшеп килә, үз телендә фекер йөрөтә. Уның үсешен тоткарламау өсөн уны үз телендә укытыу мөһим.

3). Телде заманса аралашыу коралы итеп күзаллап өйрәтеү.

Бәләкәй бала һөйләшеүгә әүәс.Бер партала ултырған ике укыусы үз-ара һөйләшергә, фекер йөрөтөргә тейеш.Һорай белеү,йәғни үзең белмәгәнде асыкларга базнат итеү юғары баһалана.

4). Башланғыс мәктәптә телде укытыузы, укытыу-тәрбиә эшен халкыбыздың бай мирасына короу төп шарт булып тора.Шуға ла дәреслектәрҙә халык ижады комарткыларын кулланыуға зур игтибар бүленә.

5). Башланғыс мәктәптә укытылған башка фәндәрҙе (рус теле һәм укыу,математика,һынлы сәнғәт,хезмәтһ.б.) әсә теле менән тығыз бәйләнештә укытыу мөһим. Һөзөмтәлә башланғыс мәктәптә укытыу-тәрбиә эше дөйөм бер система булып тора.

3-сө класта«Башкорт теле»н өйрәнеү курсы тел ғилемен,телмәр эшмәкәрлеген артабан дауам итеү,туған тел аша донъяны танып белеү һәм социаль өлкәлә аң-белем алыу, мәзәниәтле шәхес итеп тәрбиәләү максатын куя. Был максаттарға ирешеү өсөн түбәндәге мәсьәләләрҙе хәл итергә кәрәк :

- лексика, фонетика, грамматика, синтаксис, орфография, пунктуация, телмәр үстереү өлкәһендәге белемдәрҙе, оҫталыкты артабан киңәйтеү, тәрәнәйтеү;
- коммуникатив компетентлык: грамоталы языу һәм укыу, диалогта катнашыу, монолог текстар төзөү һәм һөйләү;
- туған телгә кызыкһыныу тәрбиәләү, уны теләп өйрәнеү.

Башкорт теле.

Тематик планлаштырыу.

3 класс, азнаһына 2 сәғәт

Темалар	сәғ.һаны
Һаумы,мәктәп!Байрам менән,хөрмәтле өсөнсөләр!	1
2-се класта үтелгәндәрҙе актуалләштереү	5
Әзәби әсәр,китап исемдәре	4
Башкорт теленең төп законы	7
Сит телдән үзләштерелгән һүзҙәр	13
Һүз нисек яһала? Һүзьяһалыш	10
Кушма һүзҙәр.Улардың яһалышы	9
Һөйләм.Баш һәм әйәрсән киҫәктәр	6
Телмәр төрҙәре.Һөйләү телмәре.Монолог.Диалог	2
Текст. Язма телмәр	11

Календарь планлаштырыу

№	Дәрес теманы	Дәрес с наны	Дата		Искәр мә
			План	факт	
1.	Һаумы,мәктәп!Байрам менән,хөрмәтле өсөнсөләр!	1	4.09		
2.	Низәр исемдә?Нимәләрҙе оноканмын?	1	5.09		
3.	Һөйләм азағында тыныш билдәләре. Һүзлек диктаны.	1	11.09		
4.	Һөйләмдә тыныш билдәләре	1	12.09		
5.	Кешенең исем-фамилиялары	1	18.09		
6.	Кешенең исем-фамилиялары. Хайуан кушаматтары	1	19.09		
7.	Әзәби әсәр,китап исемдәре	1	25.09		
8.	Гәзит-журналдар,телерадио тапшырыулары исемдәре	1	26.09		
9.	Ер-һыу атамалары	1	2.10		
10.	Тикшерерү эше. Контроль диктант “Көз”.	1	3.10		
11.	Башкорт теленең төп законы.	1	9.10		
12.	Нәзек һәм калын һузынкылар.	1	10.10		
13.	Телмәр үстөрерү “Таң калдырғыс көзгө күренештәр”.	1	16.10		
14.	Инша “Көз көнө”.	1	17.10		
15.	Тартынкы өндәр. Парлы һәм парһыз, яңғырау һәм һаңғырау тартынкылар	1	23.10		
16.	Танау тартынкы өндәре.	1	24.10		
17.	[к]-[г],[к]-[ғ],[п]-[б] өндәренең сиратлашыуы	1	6.11		
18.	Сит телдәрҙән үзләштерелгән һүззәрҙә нәзек һәм калын ижектәрҙең катнаш килерүе	1	7.11		
19.	Рус теленән үзләштерелгән һүззәргә ялғау кушыу үзенсәлектәре	1	13.11		
20.	Сит телдәрҙән үзләштерелгән һүззәрҙә ялғаузар	1	14.11		
21.	Тикшерерү эше. Диктант.	1	20.11		
22.	Ё һәм ц,ч,щ хәрәфле һүззәр	1	21.11		

23.	Ике өндө белдереүсе хәрефтәр	1	27.11		
24.	Е,ю,я хәрефле һүззәр	1	28.11		
25.	Тикшереү эше. Аңлатмалы диктант.	1	4.12		
26.	Һүз нисек яһала?	1	5.12		
27.	Һүзьяһалыш	1	11.12		
28.	Ялғау төрзәре	1	12.12		
29.	Һүз яһаусы һәм үзгәртеүсе ялғаузар	1	18.12		
30.	Тикшереү эше. Күсереп языу.	1	19.12		
31.	Әйтелгәнсә язылмай торған һүззәр	1	25.12		
32.	Тамырында ла,ялғауында ла о! Тамырында ла,ялғауында ла ө!	1	26.12		
33.	Тикшереү эше. Контроль диктант.	1	15.01		
34.	Куш тартынкылы һүззәр. Һайланма диктант.	1	16.01		
35.	Кушма һүззәр.Уларзың яһалышы.	1	22.01		
36.	Кушма һүззәрзә ь һәм ь билдәләре касан языла?	1	23.01		
37.	Һызыкса аша язылыусы кушма һүззәр	1	29.01		
38.	Кушма һүззәрзең язылышы	1	30.01		
39.	Тикшереү эше. Тест. Һүзлек диктанты.	1	5.02		
40.	Һөйләм.Баш һәм әйәрсән киҫәктәр	1	6.02		
41.	Һөйләмдә һүззәр бәйләнеше	1	12.02		
42.	Текст.	1	13.02		
43.	Һүзбәйләнештәр.Күсмә мәғәнәле һүзбәйләнештәр	1	19.02		
44.	Тикшереү эше. Диктант.	1	20.02		
45.	Телмәр төрзәре.Һөйләү телмәре.Монолог	1	26.02		
46.	Һөйләү телмәре.Монолог	1	27.02		
47.	Һөйләү телмәре.Диалог	1	5.03		
48.	Язма телмәр.Текст	1	6.03		
49.	Язма телмәр.Инша,изложение.	1	12.03		
50.	Инша. Сыйырсыктар килде.	1	13.03		
51.	Язма телмәр.Хат,көндәлек	1	19.03		
52.	Язма телмәр.Шиғыр.Әкият.Хикәйә.	1	20.03		
53.	Изложение.	1	26.03		
54.	Шиғыр нисек языла? Күсереп языу. Шиғыр.	1	27.03		
55.	Язма телмәр.Әкият	1	9.04		

56.	Әкиәт ижад итеу	1	10.04		
57.	Әкиәт,хикәйә ижад итеу	1	16.04		
58.	Язма телмәр.Хикәйә	1	17.04		
59.	Хикәйә ижад итеу.	1	23.04		
60.	Тикшереу эше йәки әкиәт, хикәйә ижад итеу.	1	24.04		
61.	Бәләкәй әзәби жанр төрзәре.Тапкыр,тәрән мәғәнәле һүззәр.	1	30.04		
62.	Тапкыр,тәрән мәғәнәле һүззәр	1	1.05		
63.	Өләсәйемдең,олатайымдың әйткәне	1	7.05		
64.	Бәләкәй күләмле жанр төрзәре. Изложение.	1 1	8.05		
65.	Ололар һүзенә колак һал,унан үзеңә акыл ал!	1	14.05		
66.	Тикшереу эше. Контроль диктант.	1	15.05		
67.	Һаумы,йәмле йәй!Ура!Йәйге каникулдар етә!	1	21.05		
68.	Тикшереу эше. Һүзлек диктанты. Йомғаклау.	1	22.05		